

UNIVERSUL LITERAR

Supt conducerea D-lui N. IORGA

MAICA DOMNULUI, după o icoană de la Cernica

Desen de Nadia Buluglin

La mormîntul unui Domn

de N. IORGA

De-a lungul Seinei largi cu undele verzi Melun, dominat de înalta catedrală gotică, înșiră casele-i modeste, tupilate supt acoperișurile de olane. O lume de Duminecă ocupă străzi și trottoare, foarte discretă și simpatică. Bătrîni cu figuri care par coborîte din vechile portrete de burghesi din veacul al XVI-lea. Pretutindeni straja înalților copaci bătrîni, farmecul cel mare al acestei Franții rămasă «druidică» prin acest cult al dumbrăvii și livezii.

Căutăm aici mormîntul Domnului moldovean care în vremile grele ale Convenției dela Balta-Liman a știut să fie, în multe domenii, un inovator, un creator, dar, mai presus de toate, să intrupeze idealul de unire politică a poporului său, rupt în două și între Carpați și Dunăre și care, mușcat de veninoasa calomnie a patimei politice, și-a pus capăt zilelor în acest minunat colț de provincie franceză unde totul vorbește numai de pace și de înseninare.

Cimitirul, admirabil îngrijit, cu straturile încă verzi în jurul rîndurilor de cruci, cu oalele de flori așezate în colțurile brazdelor, cu podoabele de porțelan acoperind receala pietrei cu inscripții sigure, dar stăpînite, se desfășură pe o coastă de deal. Dar paznicul nu știe nimic de prințul venit din depărtare ca să se fulgere aici cu arma ucigașă. Cînd îi vorbim însă de castelul *au Mée*, el ni arată direcția către acesta.

— Este acolo și un cimitir. Acolo va fi înmormîntat.

Și printre zidurile de piatră sură de-asupra cărora iese imenși arbori bătrîni în ramurile cărora viscul verde și-a făcut din bielșug cuibul rotund, în singurătatea întreruptă numai de pasul calm al bătrînilor ieșiți o clipă la aier în liniștea Duminecii, în-

naintăm către grupul de case solide, încunjurate de grădini perfect întreținute, care e acest *le Mée*, înscris cu litere roșii în istoria modernă a Românilor.

Cimitirul e un raiu al durerii. Nu se poate o mai îngrijită rînduială pentru mormînte iubite. Rare ori, cînd o familie s'a stîns cu totul, iedera năvălește și ascunde inscripțiile pe care niciun ochiu înlăcrimat nu le mai cetește. Ici și colo adevărate monumente de artă. Pe cărările fin pietruite femei, copii cu flori în mîna caută locul ingenucherii pentru rugăciune.

Căutăm o veche piatră uitată. În fund, într'adevăr, unde doi arbori din cei veșnic verzi își amestecă înextricabil ramurile, două pietre răsar, mîncate de vreme, una din ele în forma de stilp sfărîmat, pe care dăunăzi se încercase o nouă inscripție, rămasă neisprăvită. Acolo sînt copiii lui Ioan, fiul din întâia căsătorie al fostului Domn, acela care a adus mari servicii țerii ca reprezentant al ei la Roma și la Petersburg: Alexandru, născut la Iași, în 13/25 Iunie 1846 și mort la Paris abia la 13/26 Februar 1902, apoi Nicolae, și el născut la Iași, în 6/18 Decembre 1849 și mort la Fontainebleau încă din 26 Novembre 1873, precum și copiii celui d'întăiu, Grigore și Ana, dispăruți în vrîsta copilăriei.

Credeam că tot acolo sînt astucate rămășițele lui Grigore-Vodă Ghica însuși. Dar desoperim ușor în stînga o construcție recentă de piatră grăa și tristă, pe speteaza căreia e placată o îngrijită veche stemă a Moldovei din marmură albă. Jos, trei mormînte se înșiră, al patrulea așteptînd încă pe acela care de

cu vreme s'a gîndit la adăpostul oaselor sale. Cel d'întăiu la stînga e al Domnului moldovean, născut în 1807, «decedat în castelul du Mée» la 22 August 1857. Urmează al soției, Eufrosina (1817—28 Decembre 1889), al Mariei Ferdinand Ghica († 1907). Inscripția franceză a celui d'întăiu amintește cînd a fost «hospodar» fără să adauge nimic din marele și nobilul rol național ce a jucat, fără să facă o aluzie la uciderea lui prin clevertiri nevrednice. Niciun cuvînt românesc nu s'a săpat pe groapa acestui în adevăr «mare Român».

E în această rece pompă exterioară tăcută de-asupra unei sumbre drame omenești ceva deosebit de impresionant. Dar e și o mustrare pentru poporul care l'a uitat, o neapărată cerere de imediată reparație, măcar la aproape șaptezeci de ani dela sacrificiul unei vieți încă prețioase pentru neamul său.

Intrebăm de castelul a cărui liniște a fost turburată de împușcătura din August 1857, pe care o înfățișează cu atîta emoție scrisoarea lui Ubicini, cu care Vodă și petrecuse ultima seară din viață. De jur împrejur burghesi înstăriți și-au făcut grădini și vile frumoase, ale căror titluri poetice sînt scrise pe plăci de porțelan împodobite: *des ormeaux, des fleurs, le rameau*. Nimeni nu știe să existe un castel du Mée. Abia ni se dă o indicație pentru partea din sat către Melun.

În adevăr, acolo e castelul, astăzi proprietate a octogenarei doamne de Ridder. În mijlocul unui admirabil parc solitar de pe terasa căruia ochiul cuprinde întreaga priveliște pînă departe, se înalță o sură clădire cu trei rînduri, de un stil distins, aproape elegant. Ea pare să poarte încă pecetea momentului prin care a rămas

în istorie: zidurile se cojesc, transparente sînt lăsate asupra ferestilor, scările par a nu fi fost călcate de multă vreme. O tristă atmosferă de mister o încunjură. Amurg de Ianuar. Soarele se lasă roșu ca de sînge, și pe pașiștile umede se tirăsc neguri ca niște fantome.

Rătăcire

*Am așteptat azi poșta dela tirg
Să văd dacă-mi aduce vre-o scrisoare
Și n'a venit, și-a fost o zi cu soare
Și am rătăcit pe cimpuri fără sirg*

*Am intilnit cirezi de vite albe
Și oi cu tina moale cu ciulini
Și-o fată care'avea în ochi lumini
Și-o salcie ce zvîrte bani din salbe*

*Și am văzut înveșmintată'n zale
Toamna, trecînd într'un virtej de praf
Și-am numărat stâlpi strîmbi de telegraf
Înfiți adânc la depărtări egale.*

*Apoi, cînd soarele gălbuiu și rece
Spre dealul cu podgorii a căzut,
Eu m'am întors acasă abătut:
Din minte-mi chipul tău nu vrea să plece.*

*Simțiam că pot pînă în zori să-ți scriu
Și m'am trezit de-odată fără gînd
Și n'am putut să-ți scriu măcar un rînd
...Nu știu ce sînt și nici ce-aș vrea să fim..*

*Ascult cum vîntul se prelinge calm
Prin noaptea care a crescut înaltă.
Trec aripi moi în sbor grăbit spre baltă
Eu numele ți-l murmur ca un psalm...*

Zaharia Stancu

Literatură și Public

de Ion Săn-Giorgiu

Ori-cît de tainică și intimă ar fi arta în clipele ei de înfrigurată elaborare, ea nu va putea fi nici pentru cel mai aristocratic dintre artiști o creațiune cu desăvîrșire personală și exclusiv egoistă. Poesia e o confesiune, o mărturisire de credință sau un strigăt de luptă, și ea se îndreaptă înainte de toate către societatea încunjurătoare.

Prin tipar poesie s'a îndepăr-

tat și mai mult de caracterul ei intim și aristocratic pe care l'a avut chiar și în vremuri cînd pe cale orală era dăruită societății pentru a deveni obiect de consumație spirituală. Hîrtia tipărită, care se oferia marelui public în schimbul banului, a avut firește drepturi din ce în ce mai mari asupra poetului. Treptat opera acestuia se produse în funcție de această hîrtie devenită marfă poetică, și

ochii săi se ațintiră cu atenție din ce în ce mai încordată asupra marelui invisibil care judecă și cumpără. De aceia în ori-ce epocă putem lesne distinge două soiuri de literaturi: una care se îndreaptă către marele public, și deci aducătoare de lauri pentru poeți, și alta care se menține pe cît se poate în cercul aristocratic al cunosătorilor.

E destul să ne gîndim la epoca aceea a clasicismului german, cînd drama lui Schiller, care a înfruntat fără înfrîngere modele de mai tirziu și și-a tăiat un drum din ce în ce mai luminos în literatura germană, a fost pe vremea apariției sale cu desăvîrșire înfrîntă în masele populare de către teatrul scandalos de senzațional și de potrivit ca gusturile societății burgheze de atunci al lui Iffland și Kotzebeu. Georg Brandes, ocupîndu-se cu școala romantică francesă, mărturisește că romanticii de la 1830 nu s'au bucurat niciodată de popularitatea cu rădăcini adînci în marele public a unui Scribe, de pildă, care știa în măestria lui banală să gîdile sentimentalismul lacrimogen al mulțimii.

Disproporția dintre banalitatea populară și capo-d'opera necunoscută astăzi e un fenomen curent în literatură. E atît de curent, încît n'a învins numai simțul de autocritică al scriitorilor, dar a sdruncinat și sdruncină neîncetat chiar și cea mai calmă judecată critică, fiindcă americanismul vremilor noastre a dat forme cu adevărat tragice acestei disproporții prin cabotinajul turbulent și lătrător ce a venit în sprijinul poesiei confecționate.

Dar la ce-am căuta oare exemple aiurea, cînd viața literară dela noi ne oferă atîtea? Se scrie oare azi la noi cu alt scop decît acela de a măguli un public care, cînd cetește, cetește franțuzește și pe care cul-

tura românească îl interesează doar întru cât e un reflex și o maimuțareală a celei franceze?

La ce oare slujește toată aceea solidaritate de cafenea de cât la impunerea sau la distrugerea cutărui camarad literar? Unde e idealul artistic pur, unde e conștiința literară, unde e crezul înrădăcinat și tenace care să călăuzească pe scriitorii noștri? Critica? Dar ea există doar pentru naivi. În limbajul curent al poetaștrilor și criticaștrilor din subsolul ziarelor, ea se numește românește neaș „înjurătură”. Nu voi uita nici odată pitoresca scenă la care am luat parte într-o zi când un camarad de litere, întilnindu-mă pe stradă, m'a întâmpinat cu vorbele:

— Am auzit că m'ai înjurat...
Ce-ai cu mine de mă'njuri?

— Eu te-am înjurat?...

— Da, da, tu... În revista cu tare...

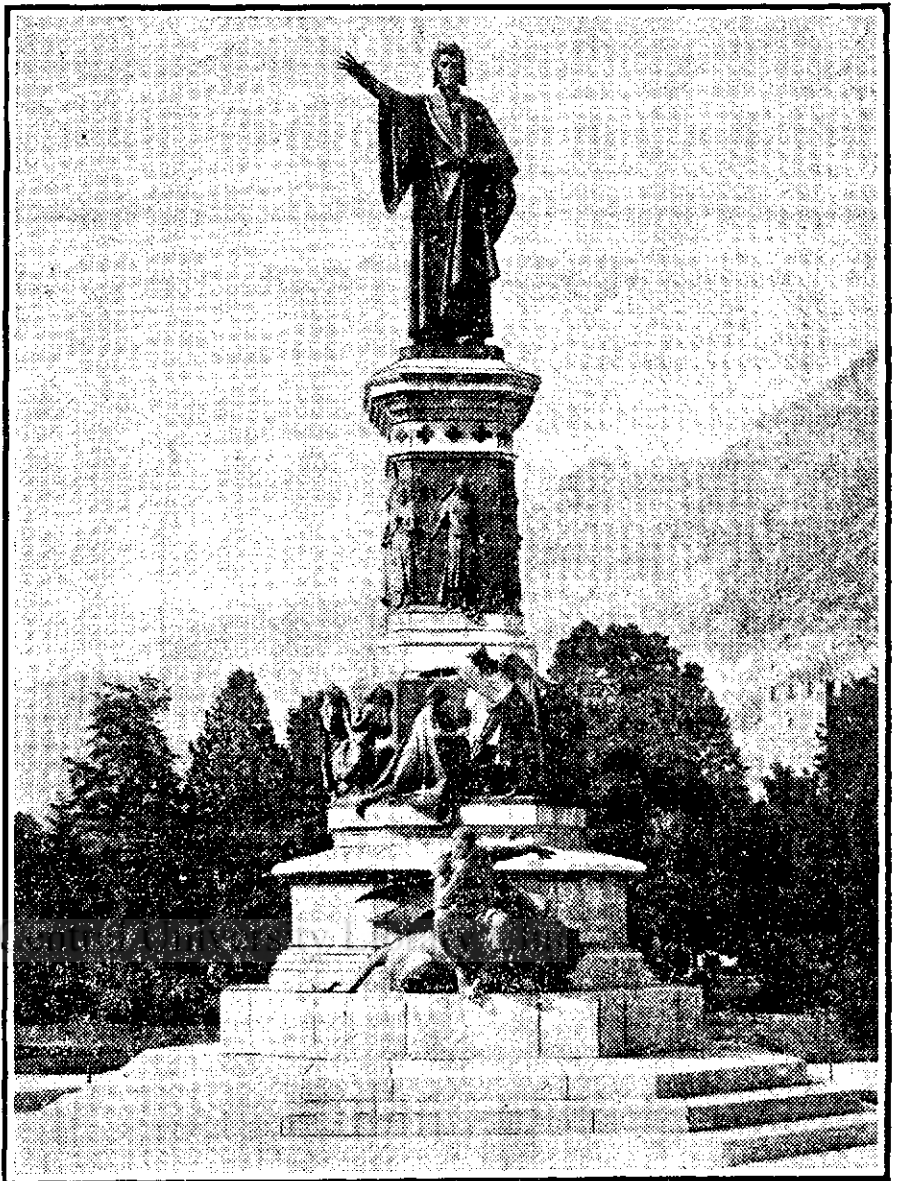
— Ah! A fost un articol obiectiv de critică, n'a fost înjurătură.

— Critică, înjurătură, tot una este.

Și prietenul plecă bosumflat mai departe și pînă azi nu mi-a iertat «înjurătura».

Aceasta e în genere mentalitatea care domină mișcarea noastră literară. Critica e bună dacă face reclamă și poate deci produce popularitate și bani... Ori-ce altă încercare de control e un lucru nesperios, un intrus în viața pașnică a literelor române. Ea trebuie, nu numai evitată, dar împiedecată cu toată hotărîrea. Admirația mutuală va interveni și va neutraliza tentativa critice de a stabili valoarea fiecărui scriitor. Criticul, mai ales dacă e tînăr, va fi acoperit de adulații, prins prin cele mai nevăzute fire într-o pînză de lingușiri și intrigi, ca astfel cel care pînă ieri «în-jura», să devie colaboratorul cel mai prețios al arivișilor literari.

Toată diplomația și birfeala

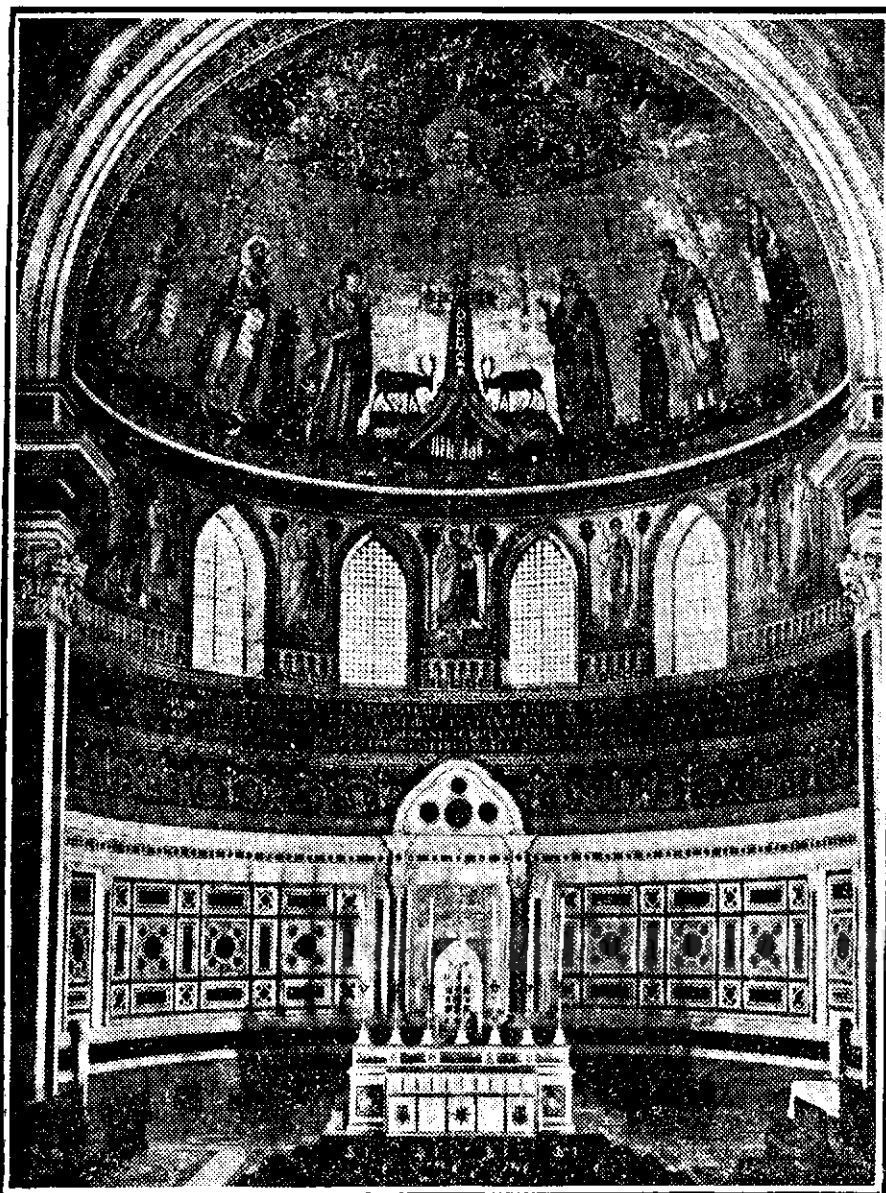
Monumentul lui Dante Alighieri din piața Dante-Trento

de cafenea ca și toată politica pe care cei mai mulți scriitori o duc în publicistica zilnică pentru a cîștiga bunăvoința marelui tiraj nu au decît acest unic scop: cucerirea prin ori-ce mijloace de reclamă și prin ori-cîte concesii de artă a marelui public.

Ce nu face de pildă cutare autor de comedii și reviste, sau cutare dramaturg, celebru prin cantitatea înspăimîntătoare a operelor sale, pentru a obține singura justificare a activității lor: succesul? Servicii personale cu titlu de reciprocitate, însemnări în viața intimă, intervenții pentru premii și subvenții, invitații fără număr la copioase oșpețe,

ca și o tenace urmărire pas cu pas în toate împrejurările sînt doar cîteva din mijloacele oculte de care se folosește literatul bucureștean pentru a face carieră. Publicul, animalul docil și domestic, va fi în cele din urmă cucerit de această politică literară plină de trucuri și abilități, pe care o duc cu atîta tenacitate visătorul care a uitat de mult ce este visul. Numai publicului i se închină poezul zilelor noastre.

Vorbiți cutărui bard de idealul artistic pe care trebuie să-l urmărească și de crezul care trebuie să-l însuflețească în scri-sul său și el îi va răspunde cu un suris de compătimire.

Basilica San Giovanni din Roma

— La ce dacă nu-mi garantează succesul?

Vorbiți-i cutărui dramaturg de originalitatea care-i lipsește, și de frumuseța, netăgăduită, care lipsește versului său, evident foarte răsunător, și el îți va răspunde cu un gest de divin stăpînitor:

— Ce copilărie, cînd piesa mea a făcut atîtea reprezentații!

Vorbiți-i cutărui prozator de fraza sa lipsită de culoare, de stilul său hodorogit și de psihologia sa falsă, și el îți va răspunde cu indulgență:

— Și cu toate astea romanul meu s'a vîndut într-o lună

în cinci mii de exemplare.

Aceasta e concepția literară ce domină presa și publicul. Și să ne mirăm atunci că atîția nechemati se găsesc azi în rîndurile întîiu și că atîția scriitori de real talent sufăr în umbră umilința de a fi desprețuiți?

De aceia cred că una din datoriile criticii românești e, nu numai să demaște și să dărîme falsele zeități, dar să reîntegreze valorile lăsate uitării, căci numai prin această dublă operație se va putea realiza purificarea literaturii noastre, în care noi, în ciuda tuturor reclamațiilor și a intrigantilor, totuși, credem.

Răsbunarea

În dimineața aceia de luni, moșneagul se sculase mai pornit pe harțag ca totdeauna. Cutreiera — neastîmpărat — pretutindeni, se împiedica de toate lucrurile și bombănia, drăcuind și înjurînd tot ce-i eșta în cale.

Părea că umblă după ceva pe care nu-l găsia. Intra și ieșia de prin poieți, din șură în chilerul din dosul casei, se ivia în ușa tindei, și iar o pornia dela capăt, oprindu-se — din cînd în cînd — lîngă vre-un gard, și ridicînd privirea spre cer, după ce închidea din cîte un ochi și căta într-o parte, întocmai ca găinile, cînd li se năzare uliuș.

Dădea din cap amărit și se minuna strașnic:

— Tț, tț, tț!... și rușnia, scărpinîndu-și nasul, ascuțit ca un plisc de găinușă — : Hm!... apoi, treabă-i asta?... Mă rîg, să judece și cinii,... asta-i treabă? — și o porni spre prispă.

Se așeză în voie, drăcul de cîteva ori și-și scoase iuleaua și beșica de tutun.

— Hm!... Asta ce se chiamă?... Coșcogeamite gospodărie..., să nu găsești tu o sapă a cătării!.. Și-și prinse iuleaua în colțul gurii, scotocindu-se în șerpar. Hm!... iaca mi-o luat și chibriturile acum!... Zău, spune dacă asta-i treabă! — Apoi se sculă, tare amărit.

Își roti privirea împrejur, făcu cîteva pași spre mijlocul oătăturii, și după ce-și puse palmele plînie, în jurul gurii chiul strașnic.

— Anicoool!...

În lanul popușoiului de pe coastă, o femeie se opri din prașit și-și ridică fața spre deal, streșinîndu-și privirile cu mîna.

Toader Zmeu-i făcu semn și femeia porni spre casă, uroind în silă și sumecînd poalele pînă de-asupra buruienilor ude de rouă.

Cînd sări pârleazul în ogradă, moșneagul o întrebă răstit:

— Da' unde-s sapele, măi „copchilo”?...

Fata îl privi nedumerită:

— Care sape ?

— Hm!... Care?... Sapele ?

— Apoi, nu le știi unde-s?... În pătul, că... doar 'inneata le-ai pus,... cu mîna 'mneatale!...

— Hm!... eu!... Fă-te și le adă..., să le vedem și noi!

Fata ridică în pătul și 'ncepu să le svîrle una cîte una...

— Hol!... ajungă-ți!... Că doar n'am să plășesc cu toate! Și moș-

neagul se sculă de pe prispă și începu să le încerce, una pe cite una.

Le apăsa gura în pământ, lovia pe rînd cu cite un colț în lutul bătăturii... ridica unalta în sus și-o depărta cu amîndouă minile, închizînd dintr'un ochiu și privind în lungul cozii, bombănînd mereu și aruncîndu-le — pe rînd — la o parte pe cele pe care le cercetase, ca un cunoscător adînc al trebu-rilor...

— Sapă-i asta?

Fata ridica iar cite una și întreba sfioasă.

— Da' ce are? — Se apleca din beciu, aducînd unalta în mișcări ritmice, inchipuînd munca prășitului — : Parcă-i... chiar bună.

Toader Zmeu se încrunta:

— De-abia ai făcut ochi și vrei să mă'nveți și munca țarinei!... Hml... Asta-i încă una!... prășește tu cu sape de-aiastea!

Fata-l privia supusă:

— Lasă, tătucă, fi prășesc eu.. Nu-i nevoie să-mi ajuți!... Prășesc singură, pîn'or scăpa oamenii de-ai lor... Atunci, mi-au spus c'or face clacă și pentru noi!

— Hm... O spui!... Cînd?... După ce s'or pâlî popușoi?... Nu-i știu eu!

— Mai am o leacă, mija!... Poate-or începe de poimîni, tătucă!

— De poimîni!... Apoi se scărpină în cap și se-azează iarăși pe prispă — : Dar, chibriturile unde mi le-ai pus?

— Păi... 'mneata nu știi unde-s ele, totdeauna!... Pe polița vetrei!...

— Hm... pe poliță!... Fă-te și mi le adă!

Fata îl privi lung, bănuînd:

— Apoi... pentru atîta lucru m'ai chemat? — Și intră în casă.

După ce moșneagu-și aprinse luleaua, ea se'ndreptă să strîngă sapele răvășite.

— Lasă le-oiu stringe eu... Du-te în ogor... dacă zici c'or veni! — și începu să pufuiască, tare mulțumit, rotogoalele albastrui de fum, care se irosiau în aerul limpede al dimineții, abia încropit de soarele care își nise de-asupra dealurilor.

*

Toader Zmeu fuma, mulțumit că se scutise de-o treabă ca aceia a prășitului. Își prinsese un genunchiu între palme și rămăsese așa, răzimat de perete, în mîngîirea soarelui de dimineață.

Gîndurile-i fugiau la fel de fel de lucruri, iar ochii urziți între gene, prin tromba fumului, în depăr-tările adînci ale șesului.

Depart, cit puteai vedea, se

întindeau, întretîindu-se, mîrginîndu-se, închenîrîndu-se, ogoarele semănaurilor omenesci. Pareau ca isvodul unei scoarțe uriașe, în care „pînea” în pîrg și punctele albe, însemnate de muncitor prin popușoiști, răsăriau ca niște alesături ciudate.

Bătrînul își simția și mai bine-cuvîntată odihna lui, — gîndindu-se la munca oamenilor acelora... la sudoarea care-i mûla ca într'o apă dată în cap... la truda cumplită a brațelor pentru căușul de făină al mămăligii de toate zilele. Se gîndia la meseria lui bună și tihnită, lipsită de griji mari și, mai ales, de lipsa hranei de mîni... Dar, la gîndul acesta, ochii îi fugiră de-vale, undeva, supb coastă, departe, unde un fum suptîre, abia ghicit, zbucnia pe un horn ca un paîu, iar în auz păru chiar că-i sună niște lovituri foarte regulate și chinuitoare — : Pfu!... Pfu!... Poc, Poc!... Poc-poc!

— Hm, pentru aista trebuie să prășesc eu acum! Și unchiașul își șterse fruntea, plin de trudă și amar, ca și cum s'ar fi oprit dintr'o muncă istovitoare. Pentru aista nu-mi mai merge mia!... Hml... Io-te-l cum mai macină!... Și eu stau!... Sta, l zmeule, ...că bine stai!... Așa-ți trebuie!... Piatra ta nu mai e bună... La tine țirile făina!... Stai, că... n'ai vînt!... La el merge... c'o poartă aghița! — Și Toader Zmeu se sculă de pe prispă, să nu mai vadă coșul acela îndepărtat al morarului, care-l făcea să moară de foame... și să între în grija sămănatului, la o vreme de bătrînețe că a lui...

Se opri lîngă sapele împrăștiate, le privi lung, se scărpină la ceafă și-și tufli pălăria pe ochi.

— Am să le mai urc și pe-aiste! — iar, după ce le întoarse și răsuci, adunîndu-le cu piciorul, trecu în-nainte, aruncîndu-și capul pe spate și oftînd foarte amărit.

În dosul casei, un cireș își pîrguie rodul. Vesele și gureșe, un stol de vrăbii ciptăiau, sburăturîndu-se din cracă în cracă și ciupînd cireșele rumene. Moșneagul se opri, se plecă la pământ, adună cițiva bulgări de țărînă și începu să arunce în pom.

— Hml... bate-o-ar uliul de spurcăciune!... Hușșși, la moara Neamțului... plesni-v'ar gușele!

Păsările sburară pe coama de stof a casei, pe coșare, privind — parcă — întrebătoare spre unchiașul acela cu deprînderi pe care — poate — ele le cunoșteau numai copiilor... Apoi,

una câte una, sfîriră îndărăt spre rodul ademenitor.

— Poftim, — puful unchiașul. — Pune-te cu păsările dracului!... Acum să mai stau de strajă și la gorgoazel!... Ptiu! dar'ar lupul vrăghiilor pes e voi! — Și, după ce aruncă încă un bulgăr spre pom, plecă spre deal, pe cărăriua care șerpuia printre tot felul de pomi și arbori.

Supt umbra livezii nucii bătrîni îl îndemnau la odihnă. Bizlituri slabe de musculițe și albine îngîneau înnadins o poftire ca spre somn. Moșneagul scutură din cap și leși în marginea grădini.

Pe-un dîmb lăturalnic, moara își înălță turnul scîndurilor înnegrite de vremuri și îndungate de mușchiu. În liniștea văzduhului, mîngiate de părerea unei bori abia ghicite, aripile morii abia se clătinau, cu un scrîșnit slab, slab de tot, ca o înginare de geamăt. O țarcă se cumpănia în virful crucii, cu deschideri abia văzute de aripi, ca mișcarea brațelor unui prunc le-gănat...

Toader Zmeu își privi moara cu ciudă, apoi îi vorbi ca unui dușman:

— Șazi... că bine faci!... și-a Neamțului umbli... dare-ar focu 'n tine!

Farul aripilor scrîșni mai tărășor. Moșneagul clătină din cap:

— Poate vrei să te mai ung... după ce stai degeaba!... Hml... scrîșnile, pîn' n'ai mai puteal... Nici de un tutun, nu vrei să mai umbli! — Și începu să urce iar, spre tăpșanul pe care moara acela de vînt odihnia tristă și stinghere, ca un lucru fără înțeles, rămasă din vremuri, din care foarte puțini mai dăinulau ca să-și mai aducă aminte de trecerea grabnică și neîncetată a înfățișărilor și rostul peritor al întocmirilor omenesci.

II

În moara asta, aproape putrezită de ploii și vechime, își cătrănește bătrîneța Toader Zmeu. S'a spart vadul de odinioară, și drumurile mai poartă căruțile încărcate cu saci spre morile, și mai noi, cu aburi și benzină. Pietrele lor merg pe orice vreme și inghit mai multe grăunțe, asvirînd mai iute făina decît rîșnița aceasta cuculată pe virful dealului, ca o stafie din po-veste.

Pe cărările care duc spre moara de vînt nu se mai abat decît văduve sărmane care de abia pot umplea cite-o dășagă de popușoiu, ori câte un gospodar prins în dricul muncii fără făină în căpistere.

Moșneagul își suge toată ziua ciubucul luleii, iscodind întinderile de la ferestrele de de-asupra coșului.

Cărările dealului se întind pustii și el bleastă și înjură, mereu.

Treburile merg tare prost, și din hambarul văduv de vamă până și șoarecii s'au călătorit, în alte părți mai îmbelșugate. Doar bufnițele îi tulbură singurătatea, mărind și mai aprig mânia morarului.

În zilele cu vânt, Toader Zmeu deschide pledica, și atunci aripile descătuse prind a se roti ca niște brațe care ar chema desnădăjduit poporul de odinioară... Moșneagul stă în pridvor, la capătul scării, și retrăește ca aievea clipele bleșugului dus.

— Incet, bădică, încet!... Pe rând, ca la moară!... Lasă că... acu' îți vine sorocul... Iac'acuș! — Și roto-goale albăstrui i se învâluiesc în jurul capului, ca niște pânze străvezii care schimbă și preschimbă oamenii și vremurile, așa cum sau perindat în viața moșneagului.

Dar înșelarea asta nu ține mult. Grindeiul scârție jalnic. Prîsnelul stîrle, rotind „alergătoarea” într'un fășit ca de valet. Și morarul se trezește din visurile lui, revenindu-i în minte că toată goana asta stearpă a morii nu e îngăduită de cît cu o singură țintă...

— Las'o să umble... iac'așal... Parcă o să știe cineva că hodorogește șandramaua degeabă?... „al mîi, ce se mai învîrtește moara Zmeului!... Știi că-i merge, unchiașului!... Lasă-i, să crape untul în ei... iac'așa!... «Hai mîi și-om măcina tot la el, că... parcă tot mai de treabă-i ca Neamțul!»... Iar cînd o fi să vină, cînd ce i-o zări, de departe, are să strîngă cleștele..., are să mute girliciul, și-are să aștepte, așa în mijlocul vetrei, cu minile în șolduri, ca un om foarte obosit.

«Bună vremea, moș Toadere!

«Bună, nepoate!.., Cu ce afaceri, pe la noi?»

«Apoi... am venit să mai măcinăm, oleacă!»

„Greu nepoate... tare greu!.. De-o săprămină nu mai stau... nici zi, nici noapte... s'au totcit și pietrele.

„Iară!... Păi ce ne facem?»

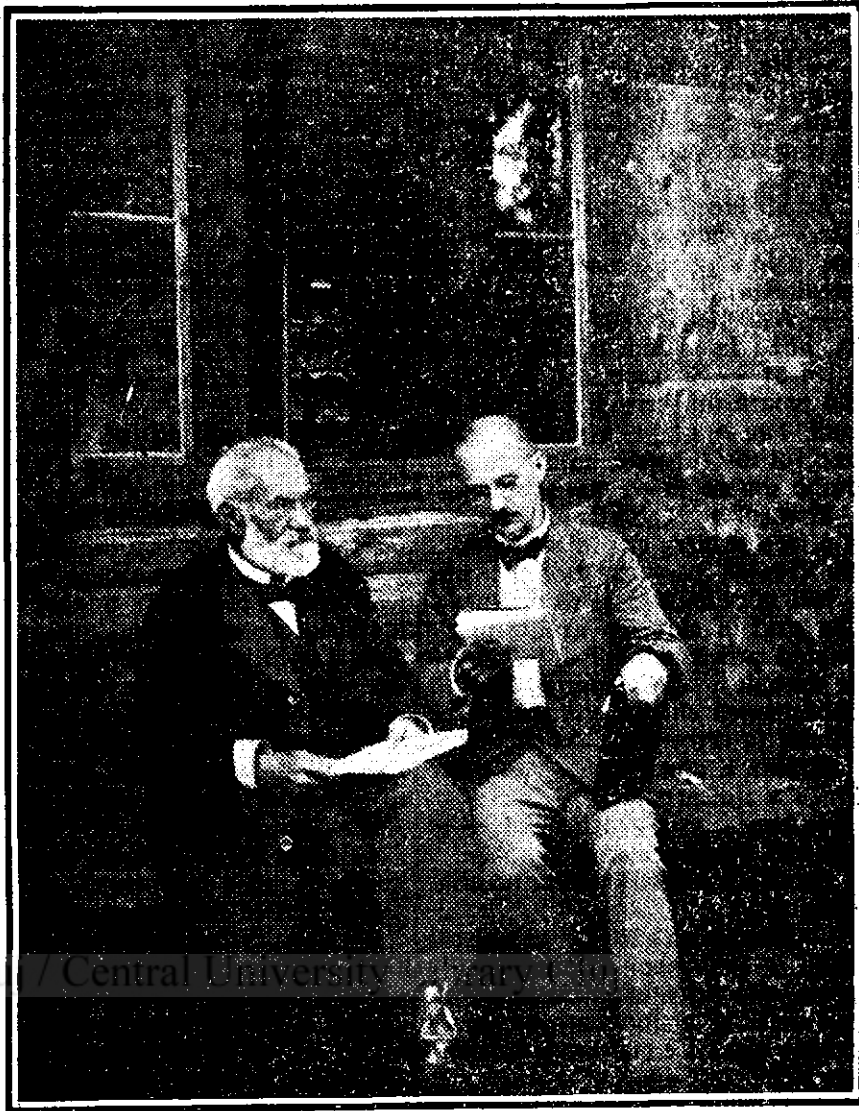
„Știu eu!... Du-te la a Neamțului... că nu-i departe... Și face făină „făină”

«Păi, noi vroiam...»

«N'am ce vă face, am scos și perpelita și tirtirezul și fusul... N'am ce vă face!»

Și moșneagul ride foarte fericit:

— Lasă! am să-i învăț eu mintel!..

Urban Iarnik și fiul său în foișorul din grădină, în 1919.

N'am să le macin nici de-o mă-măligă!... S'o strica el moara Neamțului, odată!...

Stă așa și se gîndește la vremea aceia fericită, cînd oamenii or fi să nu mai aibă unde măcina... Dar, cum privirile i se împinzesc pe îndepărtările tremurătoare, în arșița soarelui, unde va, în funduri prinde a se încheaga ceva, ca un trup omenesc.

Morarul tresare.

— Să știi că aista-i tot Neagu!... El e..., cine să bată coclaurii. Ia o vreme ca asta? — Și Toader Zmeu sare de pe pragul pridvorului și urcă grăbit la o ferestruie, de de-asupra coșului. Stă așa, mai în umbră, unde să nu poată fi zărit.

Se gîndește la amarul pe care l-i face Anica!... Fata asta numai c'a înebunit, de se uită la un haidău... Auzi!.. ea, fată de morar, să-și lege viața cu un golan!... Unde s'a mai văzut asta?...

«Măi fată, eu te ucid!... Să-ti

muți gîndul de la el..., că, să știi, eu te ucid!

„Poți să mă și omori, tătucă!... Măe mi-i drag!...

„Bine, bine!... Numai să-l mai prind eu care cumva pe aici!... Să nu zici că nu ți-am spus!...

Și moșneagul nu pierde o clipă din ochi pata aceia trupeșă, care începe să se lămurească mai deplin.

— Dar parcă nu-i trup de român!... Parc'ar fi o mulere: — Și gitul i se'nfînde, de parcă mai lesne i-ar veni să deosebească, prin silința aceasta, înfățișarea celei care se apropie!...

— Chiar așa..., e chiar femele!.. Și parcă duce niște desagi!.. Iii!

— mari is și!.. grei trebuie să fie!.. late uită cum o îngreue!.. Să știi că vine la măcinat! — Și morarul sare grozav de bucuros, desprinde lanțul, dă drumul cîsciciurilor, descleștează prîsnelul, iar grindeiul începe să se miște scîrțîind. El se lovește cu palma peste frunte.

— Ha, h, hă! — ia să te ungi moșul o leacă... poate și-o fi foame și ție. — Și din păcorniță toarnă bielișug de păcură peste lemnul mâncat.

Aripile încep a se învîrți iute, mai iute, — iar moșneagul bate bucuros din palme și-și scoate capul pe ferestruică:

— Așa, fetele tatei, așa!... Ha ha, hă!... Ia să mai mîncăm și noi o leacă! — Și scoboară în grabă din moară, din care și pospaiul de mult l-au înghițit vînturile, care trec tot mai în voie printre scîndurile din ce în ce mai șubrede.

Morarul a scoborît în bătătură și-și face de lucru cu proșapul morii.. Nu vrea să pară că așteaptă așa o femeie cu doi dăsagi de grăunțe... Din cînd în cînd își asvirile ochii, privind prin coada lor spre ceia ce se apropie... A început chiar să-i deosebească chipul, și... pare tare adîncit în cercetarea țaului.

Străina a ajuns... e. Toader Zmeu a ridicat capul.

— Hm!... asta-i încă una! — și n'a mai putut scoate o vorbă.

Femeia s'a oprit înaintea lui stîngerită.

— Bine te-am găsit! — și-a plecat ochii în jos, apoi a privit într-o parte, și-a schimbat dăsagii pe celălalt umăr și a întreat, cu jumătate de glas: Ce mai faceți dumnea-voastră?

Moșneagul și-a scos luleaua din gură și s'a lăsat moale pe capătul tălpii, lîngă proșap. Ochii i se împăinjeniseră, iar prin minte-i treceau tot felul de gînduri:

— Hm!... asta-i solomonărie!... Iac'asa... tot de-a Neamțului e și asta!... Numai că-i un făcut!... Mare comedie!... Hm!... Da' de unde vine «fumeia» asta? — Și nu se putea dumeri de unde și cum s'a întors baba aceia, ce sta stîngerită înaintea lui, și care pierise odinioară, femeie tînără și frumoasă, din gospodăria ei... cît era de cînd nu mai auzise nimic de rostul ei... și de cît de demult o credea moartă.

III

Se stricau cu totul deprinderile lui Toader Zmeu. Baba cutreierase toate cătunele, făcuse arie prin satele vecine și pospaiul se așezase la loc pe scîndurile, pe toate edecurile morii. Trupul puțin al morarului, desvîțat de muncă în anii din urmă, se frămînta toată ziua pe scările morii, cînd la coș, cînd la pruntar, acum să ungi grindeul, acum în pridvor să numere carele, care și așteptau rîndul.

Din usa hambarului, baba nu mai

contenia cu gura și cu cearta cu oamenii, cari se peîndau la vămuire.

Seara, cînd se cobora spre casă, Anica-l aștepta cu cîna, — dar mîncarea nu-i mai pria ca odinioară, cînd el găsia cusururi la toate și înghițturile și sorbiturile aveau timp să se răcorească, despărțite de clevetirile și ocăril... fără de sfișit, la care fata nu răspundea, ci răbda tăcută vorbirea moșneagului. Acum trebuia să tacă, iar femeia nu mai isprăvia.

— Păi... dacă nu mă'ntorceam, dracu' te lua!... Așa-i că s'a dres vadul?..

— Măi „fomeie“, da mai taci, măi... că mi-ai făcut capul călindar!..

— Să tac?... Eu să tac?... Parc'ai fost bun la ceva, vre-odată? Un tontălau te-am lăsat... bun de clanț!... Și parcă ce te-am găsit?... Mai zi ceva!... Acum așa-i că umblă moara?... De ce umblă, mă rog?..

— Mare fermecătoreasă-i și baba asta! — gândia Toader Zmeu...

— Acu'... să mai mărit și pe Anica... și gata!

— Dacă nu s'o mărita ea, singur! — rupea moșneagul, cu gîndul la certele de odinioară, cu fata.

— Ce?... Să se mărite, singură?... Da-i rup gîtul!... Am eu om pentru ea!... Rumin, nu șagal!..

Fata o privia îngrozită, gîndurile ei fugiau la dragostea aceia pentru care vărsase atîtea lacrimi, și înghițise tot amarul pe care i-l făcea moșneagul.

— Dă, dă! — îndrăzni să curme morarul.

— Ce, dă?... Eu nu vreau să știu!.. Să se mărite singură?... Apoi mai stau eu, aici?... Iar plec... și praful s'alege iar de voi!..

— Duce-te-ai dracului! — gândia uncheșul, — și pînă tîrziu, cînd steaua ciobanului se ridică în dricul cerului, odihna nu-l putea prinde.

Iar, pe măsură ce se închidea mai mult în sine, baba se făcea și mai clevetitoare, și de multe ori, cînd morarul dormia mai adînc și mai frînt de trudă, ea îl scutura amarnic:

— Toadere!... N'auzi, Toadere!

— Ce-i «fomeie»? — săria uncheșul.

— Da' cite baniți de popușoiu, i-ai iertat lui Postolache?

— I-ra, bre omule... da lasă-mă măcar noaptea să mă hodinesc creștinește!

*

S'e înăsprise amar viața morarului. Nici sârbătoarea nu-i mai tîcnea acasă. Baba nu mai contenii.

— Da' mai taci odată, muliere... că mi iau cîmpii la bătăneță.

— Dă-dă!... Sărace de tine, și s'o urit cu binele!

— Să nu mai dea Dumnezeu bine!..

— Ce?... Așa?... După ce și-am dres vadul, faci gît?...

Iar moșneagul trecea în tindă și pleca — pe din dos — spre moară. Femeia rămînea acasă, să descoase gîndurile fetei, și să-i pună norocul la cale.

Toader Zmeu se usca în moară. Aici era în largul lui. Putea și ce vorbi, nestîngenit, fără înpricinare.

Se așeza pe cite un sac și privea jalnic cuprinsurile morii, albite de pospaiu. Își aprindea luleaua și sorbia în larg fumul iute... Ochii i se opriau, pe rînd, pe mădulele morii... Cîte nu se stricaseră?

— Vai de noi! — începea morarul, privind cu compătimire la edecurile hodorigite —: Ne mînîncă baba, bre!... Dă, spune tu, asta ne trebuia acum?... Nu stăm noi liniștiți? — vorbea el morii, care i se părea că prinde viață, că-l ascultă cu urechi înțeleghătoare

— Dă, spune!... beleaua asta ne mai trebuia... la o vreme de bătrîneț?... Vai de zilele noastre, bre!... Ne gătește farmasoana... asta-i! — Și ceasuri întregi singurătatea se îngîna în jăluirea tristă și necurmată a moșneagului.

Cînd amurgurile prindeau să urzească tortul de zabranic al nopții, pe scara pridvorului, duduia un pas săltăreț și grăbit. Morarul tresăria:

— Na, iar vine sgrîpțoroaica!

Iar în ușa se nchenăria chipul uscat al femeiei:

— Stal, ha?... Vrei să te pofdesc... ca pe boierii!... Hai și-ai minca... ai uitat că mîni e zi de lucru... ha?

.....

În seara aceasta, Toader Zmeu e mai liniștit. Baba a plecat la țîrg. Zisese să n'o aștepte. Avea freburi, — putea să se întorcă chiar a doua zi.

„Vezi și deretică toate... Pentru norocul tău mă duc!

„Mamă! — cercase să se roage Anica.

„Ce?... Să nu prind golanul pe la casa mea, că... gata-i!... Nu mă mai vedeți cit ați trăi voi! — amenințase bătrîna.

.. Morarul s'a urcat la moară, din deprîndere. I se pare că acolo e singurul lui colț de tihnă. Se gîndește la multe...

— De-acum să știți că mărită și fata!... Poftim!... Mai păs, Toadere, de viață!... Așa, cel puțin, mai scăpăm eu de gura ei... O mai bos-

corodia pe față... mai răsufflam o feacă!. D-acum gata!. Ce crezi? Vai de capul meu!. Da:ă se duce fata... rămîne baba s'ngură.. Apoi, ține-te!. Mai, mare comedie!. Ce dracu, greșiiu și eu, la vreme de bătrînețe? — Și moșneagul rămîne pe gânduri, tare abatut..

S'a innoptat. De peste dealuri se ridică luna, grozav de mare și de luminoasă. Greierii se îngină, în firilituri din ce în ce mai îndărăt-nice. Pe ferestruicile morii lumina năvălește veselă, plină, albind păreții prăfuiți de pospaiu, și întunecînd—parcă—și mai taie colțurile în care năvala razelor nu pot ajunge. Iar în colțurile acelea, din umbra lor și trîmbele de paienjeniș, se închiagă ca niște chipuri triste, cu ochi mari, buni, care privesc nespuse de jalnic spre morar.

— Ce te faci tu, Toadere, de acum?..

Moșneagul dă din umeri, și le răs-punde numai din mișcarea buzelor.

— Dă!.. Știi eu?..

Tare îi era bine în moară, pină acum... Nici aici n'are să-l lese baba în pace... Și unchiașul se ridică, frînt de amar. I se pare că se innădușă. Se 'ndreaptă spre ferestruică, să prindă ceva din boarea nopții..

Privirile i se scoboară pe cărare.

— De n'o veni baba macar o noapte, să doarmă și el liniștit! — dar — între copacii livezii — i se năzare ca trecerea unei umbre.

— Haiți, s'a 'ntors tartarul! — și rămîne împietrit de groază.

Umbra se mișcă încet, ferindu-se, trecînd de supt poală supt poală de nuc.

— Tî!... asta nu-i baba!.. Hm, mare comedie!. Cine-o fi? — Apoi începe să-l prindă o bănuială — : N'o fi, oare, Neagu? — Și inima-i tresare — : Să știi... că el e!..

— L-am prins! — gume moșneagul: — De acum nu-mi scapă .., al meu e! — Și brațele i se încordează virjoase.

Umbra a trecut, o clipă, prin bătaia umii. Era Anca..

— Na! — Se miră Toader Zmeu.

— E fata.. Oare unde se duce? N'o mai vede. Se întinde afară, peste pîchiciul pured, care pîrîie încet. Cercetează marginea livezii. Nimic..

— Trebuie să mă scobor, să văd ce face ea! —, dar în același timp din umbra pomilor, două trupuri grăbite, încărcate cu legături, trec în plinul lunii..

Moșneagul le urmărește: fata și h. Merse grăbită aproape fug.

— Haiți, c'o șterge și asta! — și

se desprinde de la fereastră, năpustindu se în pridvor, — dar în prag, învăluit de lumină, limpezește un gând:

„Să știți că... nu mă mai vedeți,.. cît ați trăi voi!”

Morarul rămîne înfipt în capătul scării.. Departe, tot mai departe, grăbesc cele două umbre care fug mereu. El se lasă pe prag, își sprîjină capul în palme și cade pe

gînduri. Apoi începe să zimbească foarte fericit..

Își scoate luleaua. O aprinde și trage mulțumit, cît mai în piept, fumul care i se pare neînchipuit de dulce. Și privește cu nespuse dragoste, cu toată fericirea bătrîneții lui, în urma celor cari se șterg din ce în ce, pierînd în adîncurile nopții.

Eug. Boureanu

Galbenii

(Urmare)

VI.

Pirăul,

Să ne oprim o clipă pe podeț.

Supt el se furișează, înarăznet,

Pirtul satului ce mișcă moara.

Cu frații mă scăldam, aice, vara:

Toți desbrăcați ca nuferii, în soare,

În susul apei sprinteni alergam;

Apoi la vale 'n valuri inotam,

Din mini vîslind, vîslind și din picioare,

Ușori ca broaștele innotătoare.

De multe ori ca varga mă'ndoiam,

Să prind cu ochii apa curgătoare

Pin' nu pierdea fugind la cotitură.

Plecat, așa, cu mina rățezam

Lumina apei dintr'o smucitură.

Ziceam eu gingurind copilărește:

—Așa o taie rîndunica 'n zbor

În ceasul cînd amurgul pe ogor

În sunetul talangelor pășește.

Iar stropii risipiți în foc de soare

Păreau grăunțe de mîrgăritare.

VII

Moara.

În dreapta, moara cade 'n șold proplîtă

Cu strășina pe ochiul sting lăsată;

De-atîția ani stă moara supărată

Îalindu-și ținereta adormită.

Umbla pe vremuri moara, zi și noapte

În saci sporînd bielșugul de făină.

Turna morarul spîn, în coș, cît șapte,

Mai ștregăria în prag cite-o vecină—

Mergea în moară măcimișul strună—

Morarul bun făcea făina bună.

Știa din pietre să o potrvească,

Știa cu vorba să ademenească.

De-l amefiai cu plosca de rachiu

Morarul se iuția c'argintul viu:

Din zece saci ajunși la măcinat,

Fura dintr'inșii doi la numărat,

Volbură Poiană

Generalul Cornea

Cind ajunserăm în fundul cimitirului, prietenul Radu se opri cu ochii ațintiți asupra unei cruci mari de stejar, acoperită cu strașini de scindură. Căută să descrieze literele schimonosic scrise de o mână stingăce pe lemnul vînat, spălat de ploaie. O tufă de lihic alb își tremura frunzele supțiri și clătina ciocchinele fragede de flori în adierea amurgului, ce cobora peste liniștea plină de taină a sutelor de morminte. Tânărul gospodar și prieten de oaste al lui Radu ne scoase din nedumerire:

— E crucea domnului general,

— Generalul Cornea?

— Da. Aici e îngropat.

— Ce spui, frate? De cînd a murit?

— O, păsunt șapte ani. Din 1918, la trei săptămîni după ce a venit din Moldova.

— Auzi! Săracul!... Și Radu rămase nemișcat, cu privirile ațintite departe spre culmile dealurilor întunecate, răzimate în fund pe linia albastră crestată a munților.

Își strînse puțin genele de-asupra ochilor lui verzi de parcă ar fi vrut să înlătore lumina care îi tulbura icoane chemate de departe, clătina ușurel capul, zîmbi cu tristețea și dădu ocol mormintului, cercetîndu-l cu băgare de seamă. Pe brațul din dreapta spinzura un bușuoc uscat și o luminare frîntă, subțiată de căldura soarelui. Pămîntul se bătuse, ierburii sălbatece năvăliseră de-asupra și creșteau în voe.

— Cum, mă, era din sat dela voi, și tu nu mi-ai vorbit niciodată de el?

— Dacă n'a venit niciodată vorba...

Pornirăm înapoi spre poartă.

— Cine îngrijește de mormînt acuma?

— La drept vorbind nimeni. N'are din neamul lui în viață decît o soră bătrînă. Doare ea vine cîte-odată în cimitir, dă ocol tînguindu-se mormintului, îi așează la sărbători cîte o luminare aprinsă la cap și îi pune cîte un mănunchiu de flori sub strașina crucii, mai smulge buruienile și apoi pleacă vîtîndu-se pentru necazurile ei tuturora pe cari-i întilnește. Incolo cine să se îngrijească? Nu știi d-ta cum e lumea, domnule Radu? Cînd ești mare și tare, toți îți dau ocol, cînd nu mai poți, nu știi cum să se scape de d-ta, iar, cînd nu le mai ești în față, cum să nu te uite?

— Bine, dar n'a i putut și voi să-i puneți o cruce de piatră mai

ca lumea? Asta peste zece ani nici n'are să mai fie.

— Așa a lăsat el cu limbă de moarte. Să nu-i pună nici cruce de piatră, nici grilaj împrejur. N'a fost om falos ca alții... Îi plăcea să trăiască retras. Mai sunt și acum mulți bătrîni cu cari a copilărit. Era om bun la inimă. Sta aici în sat totdeauna cînd avea concediu. Intra între oameni și între copii, vorbea cu ei deopotrivă și le spunea fel de fel de istorii, din toată lumea. Pe mulți i-a îndemnat să-și dea copiii la carte și au ajuns oameni. Sint coloneli, advocați, profesori, cari au fost ajutați de el, dar astăzi nu-și mai aduc aminte de satul din care s'au ridicat.

Obiceiul lui se știa. În fiecare an în luna lui Septembrie era aici. Era doctor mare. Cîtă lume a tîmăduit! Și eu cînd am fost de nouă zece ani am fost scăpat dela moarte de el. Mă îmbolnăvisem de tuse. Ai mei credeau că-s ofticos. El le-a dat mște doctorii. Le-a spus cum să mă îngrijească și m'am făcut bine în două săptămîni.

Ne împărțea totdeauna cărți și jurnale și ura grozav pe streini, dar îi certă cîte-odată și pe ai noștri.

În fiecare an la Simpetru trimetea cărți pentru copiii de la școală. Bun om a fost. Casele din București le-a lăsat unei școli de-acolo nu știu cui, le-a dat de pomană. Cărțile pe care le avea aici le-a dăruit gimnasiului din țîrg, cum a sosit din Moldova. A venit un profesor și le-a luat cu o trăsură în trei cuferes.. Copii n'a avut.

Gospodarul stîrși pătruns de tăcerea noastră. Ne abăturăm din cărare pe lingă un gard de leasă, pășirăm peste un zăplaz în grădină și de aici pe sub crăcile grele de frunză ale merilor și pomilor ajunserăm în curte.

Se întunecase de-a binelea.

Intrarăm în odaia curată și ne așezarăm pe paturile îmbrăcate cu scoarțe noi de gazda noastră, care se simțea foarte mulțămîtă că ne are sub acoperămîntul său și ne arăta bunăvoințe cum putea mai bine.

Pentru prima oară după cinci ani de hoinăreală prin haosul orașenesc recunoșteam gustu laptelui proaspăt și curat, căldura unei priviri desinteresate și tîna unei liniști desăvîrșite care ne răcoria sufletele cum răcorește apa de munte setea desnădăduților din pustii.

Radu tăcea. Se gîndia desigur la generalul Cornea. Eu nu-l văzusem niciodată. Auzisem că făcuse minuni în spitalele din Moldova și că era un naționalist fanatic.

— L-ai cunoscut? îl întrebai.

— Propriu zis, nu. Dar nu e nevoie să trăești cu un om o viață întregă ca să-l cunoști. O clipă, un gest, o mișcare, un cuvînt și-l desvăluie cîteodată întreg, cu tot ce e, cu tot ce gîndește, cu tot ce năzuește, cu tot ce face.

Știi cînd l-am văzut, întăa și ultima oară? Cînd am venit din Moldova în 1918, pe vremea asta, cu trei săptămîni înainte de a muri el. Ne-am urcat în același vagon dela Mărășești. Ți-aduci aminte în ce condiții veniam în teritoriul ocupat, sub supravegherea aspră a celor ce ne smulgeau munții și ne furau, cu Dunărea, viața.

Era un tren lung de douăzeci și cinci de ghereuri, pline cu refugiați și demobilizați, femei, fete și copii, ofițeri și soldați.

În vagon, înghesuială de nedescris. Amîndouă fundurile erau pline pînă aproape sus cu lazi de campanie, cuferes și legături.

Era vagon pentru ofițeri. Cîțiva aveau nevestele, cu ei. Un căpitan de artilerie, proprietar prin Dolj, își chema copiii: două fete și trei băieți îmbrăcați cercetășește. Soția îi murise de tifos exantematic la Iași.

Înainte de pornirea trenului a fost zarvă nespusă. Toți se năpustiau asupra vagoanelor cu grija de a-și ocupa locuri. Era o forfotă neîntreruptă: huruituri, glasuri, strigăte, întrebări. După cîteva minute larma s'a potolit. De pe peronul gării, ciuruită de gloanțe, pe jumătate ruinată, ne urmăreau ochii celor ce rămîneau pentru alte convoaie sau ai celor ce-și însoțiseră prietenii. Santinelele nemțești pășiau reci, aruncînd priviri bănuitoare, cînd în spre cei ce ne salutau de pe peron, cînd în spre noi cei cari le răspundeam din ușile deschise. Era într'o după-amiază noroasă de Maru. Se anunțase că vom pleca la ceasurile 5. Întîrziaserăm cu zece minute. Unii începuseră să devină nerăbdători. Nu cunoșteau motivul de zăbavă. La un moment dat mașina a scos un șuerat prelung, tamponînd vagoanele înapoi. Ne-am repezit toți la uși. Simțea fiecare nevoia să priviască afară în clipele cînd pășiam cu sufletele strivite de amărăciune pe pămîntul care știam că nu e liber. Ochii ni se îndreptau pe dealurile alăturate, găurite de gropi, pe cîmpul din stînga, sfîrtecat de șirurile tran-

șeelor adânci, împințit de linii de sirmă ghimpată, acoperit de suluri ruginite, aruncate în voia întâmplării pe taluzuri, printre caprele de lemn, printre berbecii destrămați.

Câțiva arătau vila Negroponte, cu zidurile zdrelite, găurite de obuze și gloanțe. Spunea fiecare ce știa ori ce auzise. Capitanul de artilerie povestea cum au intrat Rușii într-o cramă plină de butoaie, pe care le desfundau cu descărcături de armă, bînd pînă ce se rostogoliau ca butucii unii peste alții. A doua zi îi scoteau morți înecați în vinul căruiia îi dăduseră drumul în furia beției. Doi sublocotenenți tineri, mai mult niște băieți, își împărțeau cele ce auziseră despre întâmplările din teritoriul ocupat făceau prognosticuri și planuri. Cerul se posomora din ce în ce. Amenința a ploaie. Un plutonier neamț trecu grăbit, virindu-și capul 'n ușa fiecărui vagon.

Cînd ajunse la cel din urmă, se agăță de scară și sună într'un țig-nal. Locomotiva scoase un țipăt ascuțit, smuci vagoanele înainte și trenul porni lin, în timp ce noi priviam înapoi spre jumătatea de țară liberă, cu inimile stăpînite de un fior neînțeles. Glasurile s'au domolit ca prin minune. Fiecare coborise în el însuși.

Capitanul părea obosit. A pășit peste o ladă albastră așezată la mijloc și s'a îndreptat către peretele din dreapta, cătîndu-și un loc de odihnă. Atunci l-am auzit spunînd:

— „Nu vă supărați, domnule general“.

— „Mă rog, mă rog“.

S'a așezat alături de un bătrîn mărunt aproape girbovit, cu fața albă, tăiată de crețuri dese. Capul i era chel pe dea'ntregul. Supt sprincenele blonde, țepoase, sclipiau liniștiți doi ochi limpezi. Avea nasul încovoiat puțin, mustață lungă cu virfurile răsfrirate și cu poala galbenă și un cioc mic supt bărbie, Purta haine de postav verde cazon la fel cu al soldaților și cisme simple. L-ai fi confundat ușor cu un plutonier reangajat, ieșit de curînd la pensie, dacă figura nu ț-ar fi exprimat o seriozitate distinctă, care impunea numai decît respect.

Se odihnea pe o valisă de doc cărămiziu, cu minile încrucisate pe genunchi, cu o pipă de chihlimbar între buze.

Cînd a prins de semă că-l observ, și-a întors capul jenat în cealaltă parte și a cerut un jurnal căpitanului. Acesta i-a întins „Gazeta Bucureștilor“. Cînd a văzut-o,

Prințesa Galițin

generalul a făcut cu minile un gest de oroare.

— Nu, nu, nu, scirboșenia asta, nu...

Fața i se roși de indignare. Trenul alerga printre ogoare, depe care muncitorii ne salutau cu isbucniri de veselie. În stații ne împințeau cete de femei cu ochi sfioși întrebători, cu un sentiment de simpatie discretă împărțit pe fețe. Cite unele cereau lămuriri despre oameni și regimente. Ne imbiau cu lucruri de-ale mîncării, pregătite pentru cei așteptați de-atîta vreme!

Treceam așa dela o stație la alta, iritați de colorile acelea negre ale firmelor, care aveau aerul unor inscripții funerare. Am ajuns în Focșani noaptea. Mare parte dintre ofițeri au coborît din vagoane. Nu știu cum s'a iscat un scandal între ei și comandamentul gării. Se auziau vociferări pe peron. Se vedea îngrămădire de oameni. Vocile răgușite ale Nemților răsuna strident. S'a svonit că din cauza aceas-ta nu mai plecăm. Cineva aducea

vestea că un soldat german bruscase pe un locotenent care voia să cumpere un pachet de țigări și nu-i respectase consemnul. Ofițerul rostise un cuvînt greu. Generalul, care pînă atunci păruse foarte adîncit în gînduri, a ridicat de-odată ochii întrebători. S'a sculat de pe valisa cărămizie și-a pus pipa în buzunar și s'a oprit în ușa.

— De ce întirziem? m'a întreat. I-am spus ce aflasem. El a coborît încetinel și s'a îndreptat către grup.

S'a interesat de ce e vorba și s'a apropiat de ofițerul german care îl privia ascuțit. Nu eram aproape, să aud ce-i spunea. Vedeam numai din gesturi că îi vorbește răspicat și liniștit. Au făcut trei pași mai departe amîndoi. S'au oprit. Neamțul a dat un ordin și a salutat pe generalul Cornea, care se întorcea cu pași mărunți:

— Să nu le mai dați prilej. Sint...

În lumina becului electric fața lui părea de pămînt. Cearta se terminase. Ne-am urcat în vagoane, cu fețele aprinse. Bătrînul s'a așezat

pe valisă. Se cunoștea că era agitat. În întunerecul abia străbătut de văpaia unei luminări de spermanțet, lipită pe stîngia dela mijlocul păretelui, crețurile feței păreau trase cu cărbune. Și-a scos pipa. A înfîpt o țigare și-a aprins-o. A tras de citeva ori, căutînd să se liniștească, dar nu isbutia. Ciocul mărunt, alb și tremura supt bărbie. Mașina a șuerat prelung. Mutra vinătă a unui Neamț deșirat a apărut în ușă anunțînd că e ordin să o închidem. A apucat de mîner. Roatele ruginite au scîrțit sinistru în ulveul de fier. Trenul a pornit mărîndu-și viteza. Ne apropiaserăm în juru-i fără să ne dăm sama. Căpitanul i-a șoptit ceva. Îi pro-

punea să se odihnească poate. El și-a clătînat capul cu amărăciune: — Ei, băeți, noi am făcut ce-am făcut. Am visat, am luptat, am avut și clipe de bucurie. Greutățile mari ne-au ajuns bătrîni. Voi începeți viața acum. Și e o viață tristă, amară...

Noi n'am apucat în tinereța noastră astfel de vremuri...

Genele îi străluceau. De lingă păretele împotriva ochii negri ai cercetășitelor priveau deschiși mari.

În vagon era o tăcere de piatră. Nu știu de ce nu pot uita clipele acelea. Și nu știu de ce îmi pare atît de rău. Poate fiindcă n'a mai trăit măcar un an.

V. Cîrlogea

Fundamentele geografice și istorice ale Micei-Antante ¹⁾

de N. IORGA

„Le Monde Slave” rugase pe d. Iorga să-i dea conferința pe care a făcut-o cu un așa de mare succes pentru „Société des amis de l'Université de Paris”, la Sorbona, în 12 Februar. Eminentul istoric român a ținut să modifice acest strălucit și sugestiv expozeu, pentru a pune într'un mai viguros relief lecțiile care se degajează din el. Din bogata colecție de clișee care ilustrau explicațiile sale, a ales el însuși pe cele mai proprii în luminarea tesei sale. „Le Monde Slave” este fericit de a publica astăzi acest articol care este începutul unei colaborări regulate.

Mica Antantă este ea o formațiune accidentală și trecătoare a diplomației? sau între cele trei State ale sale: România, Cehoslovacia, Iugoslavia, se află în toate domeniile, un număr de elemente comune?

Este cea ce mi-am propus să examinez în această scurtă demonstrație.

Mai întăiu de toate, teritoriul.

România se poate considera (dacă vorbesc de ea întăiu, nu este pentru că e țara mea, dar pentru că ea se găsește în mijlocul Micei Antante) ca o fortăreață de munți cu anexele sale naturale. Este o Transilvanie cu dependențele sale.

Intimplarea (tristă intimplare pentru națiunea mea) a voit ca această parte centrală, această parte esențială și capitală a teritoriului ro-

mân să fi fost cucerită de un stat străin. Aduag: un stat care nu era un stat național; astfel că, supt acest raport, nu va fi niciodată antagonism între Românii și Maghiarii cari, unii și ceilalți, cunosc istoria. Ea a fost cucerită de un stat internațional, de un stat de creație apostolică; acesta era regatul apostolic al Sfîntului Ștefan, regat în funcție de cruciată, a cărui misiune era să înainteze așa de departe, pînă unde se aflau păgîni sau ortodocși, adecă păgîni și jumătate păgîni, să-i cucerească pentru religia catolică.

Tragedia națiunii românești este că, fortăreața fiind pierdută, lucrurile innantate, expuse invasiei de pretutindeni, de deasupra și de dedesupt, din Răsăritul polon și din Apusul maghiar, au trebuit să continue apărarea unui colțișor central trecut supt dominația unei rase, alta decit aceia care îi apăra.

Este deci o Transilvanie românească și sint teritoriile cari depînd de ea. Cîmpie valahă de o parte, de alta regiunea olteană, orientată mai curînd spre partea Adriaticei, avînd raporturi mai strînse cu teritoriile sîrbești din vecinătate. Este foarte sigur că, în acest moment, e un alt climat în Oltenia decit în stepa valahă și că, dacă se intimplă o nouă ninsoare (și poate să se intimplă pînă la sfîrșitul lunii April), teritoriul oltean are șanse să nu ajungă pînă la frontierele sale. Oltenia are un alt soare, Oltenia are alți curenți atmosferici; este mai sorită, mai su-

rizătoare decit restul țerii. Din partea de Nord-Est se întinde Moldova, tăiată de văi adînci, țară care rezervă la fiecare moment surprize urite pentru mulți, dar plăcute pentru turist, țară înfînit mai variată ca Muntenia. Teritoriul său se continuă prin cea ce se numește, cu un nume ce n'are niciun sens, Basarabia.

Două teritorii au în adevăr nume care nu li se potrivesc: Bucovina, care fu austriacă din 1775 pînă la sfîrșitul răsboiului mare, și această Basarabie, care a aparținut Rusiei între 1812 și răsboiu; încă în 1856, congresul din Paris, după ce ne-a promis supt influența lui Napoleon III, toată Basarabia — cu invoirea Austriei care era interesată aici —, ni-a dat în sfîrșit cele trei județe din Sud, pe cari Rusia le-a reluat în 1878. Basarabia, aceasta însămnă teritoriul dinastiei Basarabilor cari domnise în Muntenia. Adevărata Basarabie nu este deci decit două, din cele trei districte. — nu trebuie chiar să se înțeleagă Cetatea-Albă sau Achermanul — singurele districte ale Chiliei și Ismailului, Bugeacul al Tatarilor. Restul este o Moldovă, Moldova văilor, care se continuă prin o Moldovă de stepă, legată de marea stepă rusă.

Cît despre Bucovina, numele său însămnă, în slavă (și germanii au făcut Buchenwald, cea ce n'are nici un înțeles), „pădure de fagi”. Este în adevăr o pădure de fagi, dar este de asemenea altceva. Bucovina e fost anexată de Austria, grație unei înșelăciuni comise în detrimentul Turcilor. Turcii nu știau geografia și era poate mai bine: dar era altfel pentru Români, căci de teritoriul lor se vorbea. Se putea face cu atlasele turcești geografia cea mai capricioasă: mai la urmă, erau Românii cari plătau. Austria zicea: „este pădurea de fagi” dar, în locul unei păduri, imperialii luară trei districte cu cele mai bune mănăstiri, cu locurile istorice cele mai glorioase ale Moldovei, persistînd în a zice „este pădurea de fagi”. La un moment, ei scoborîră pînă la Roman. Părea că vor să ia astfel toată partea Moldovei dintre Carpați și Sret, zicînd: „e pădurea care se continuă”. E mult mai rău decit pădurea lui Shakespeare, care innainta.

Partea rămasă necucerită, partea liberă de-asupra Transilvaniei românești, este deci aceasta.

Dar este de asemenea (dacă se poate întrebuița acest termen) o

¹⁾ Din *Le Monde Slave*.

Transilvanie boemă. Cadrilaterul boem nu este de fapt decit o Transilvanie, și care, ca și Transilvania romană, a servit de pradă unei invazii. Nu numai că nu supt un drapel național, dar chiar supt un drapel dușman Transilvania cehă a fost invadată, în detrimentul rasei slave, de rasa germană, vecina sa din Nord, care cobora din Saxonia. Germanii s'au infiltrat în această Boemie, căreia i-au schimbat, până la un oarecare punct, caracterul; dar, cum Cehoslovacia actuală va dura (trebuie să dureze) multe elemente care păreau pierdute pentru rasă vor reveni aici, pentru că necesitățile atavice nu dispar ușor și sint de ajuns circumstanțe mai favorabile pentru ca lăstarii să revie la tulpina lor adevărată.

Această Transilvanie slavă a Boemiei se continuă prin teritorii morave pe de o parte, prin teritorii slovace pe de alta. Nu este cimpie ca în Valahia. Nu sint orizonturi caracterizate ca în Oltenia, dar sint „lucrări, părți exterioare” care sint în relație strinsă cu cetățuia munților.

În Iugoslavia, afară de această prelungire care innaintează către Italia, care urcă și se pierde în Karst, alți munți au servit să împiedece, atit cit au putut, pătrunderea unei civilizații străine; civilizația romană mai întâiu, apoi în urmă acea civilizație a Veneției care a sfârșit totuși prin a trece pe de-asupra acestor munți pentru a invadea, nu zic: Serbia, dar diferitele Serbii care erau în afară de Serbia adriatică, de această Serbie dela Zeta, dela Diocleea care a fost adevăratul leagăn, și în evul mediu, partea cea mai interesantă a Serbiei. Dar cotropitorul din Occident a cucerit, nu Serbia bizantină, nu Serbia ortodoxă ei Serbia latină, Serbia catolică, regiunile asupra cărora s'a întins continuu o profundă și utilă influență venită din acest Occident latin care a rămas în tot timpul evului-mediu leagănul tuturor ideilor noi, tuturor marilor transformări ale istoriei, punctul de plecare al marilor revoluții pașnice. Astfel că, dacă Serbia n'are Transilvania sa balcanică, cum au cehii Transilvania Boemiei muntoase și Românii Transilvania propriu-zisă, se întilnește aici același raport între un teritoriu muntos, care poate, într'un oarecare moment, să servească de basă unei pătrunderi străine, și teritoriile care depind, dar rămân libere. Aici de asemenea, aspectul acestor regiuni nu este destul de diferit

ca să nu se poată vedea elementele unei aceleiași formațiuni de basă, care, prin urmare, au luat caractere diferite.

(Va urma).

Tradus de: Loreta Bogza și Alexandrina Vornicelu.

Scrisori din Paris

Expoziția Internațională de arte decorative (1925)

Parisul a fost, în toate timpurile centrul de unde au pornit îndemnul și îndrumările spre progres în toate ramurile activității culturale. În timpurile tulburi de acum cînd materialismul brutal amenință să sugrume orice avînt spre un ideal de bine sau de frumos, tot din Paris ni vine pilda de înălțare sufletească. În ciuda nespulselor greutăți de tot felul: încordarea relațiilor diplomatice între diferite state europene, jocul monstruos al valurilor, frământări de politică internă, foarte vii, etc. în ciuda acestor piedici, Parisul a reușit să ne dea o mare expoziție internațională, exact la 25 de ani după celebra expoziție universală din 1900. E o victorie a preocupărilor desinteresate de cultivarea sufletului, asupra contingentelor materiale. Ea vine astfel ca o consolare pentru inimile îndurerate ale celor ce denădăjduiau în ridicarea morală a omenirii de după războiu. Din acest punct de vedere, ideea expoziției și înfăptuirea ei, indiferent de valoarea artistică, trebuie salutată cu cea mai mare bucurie și recunoștință. De sigur sacrificiile făcute pentru a ajunge la rezultat, au fost foarte mari. Dar numai grație lor, se aprinde azi un far de lumină nouă în civilizația omenirii. Iar Parisul cîștigă un drept mai mult la recunoștința Societății. Așa fiind sunt principalul împotriva nemulțumirilor cari socotesc expoziția ca o cheltuială de prisos, ca o cauză a scumpirei traiului în Paris, sau ca o pacoste pentru frumuseța artistică a cetății-lumină. Anume, se pretinde de către unii, că instalarea pavilioanelor și lucrărilor expoziției, pe amîndouă malurile Senei, între piața Concordiei și piața Alma (trecînd prin esplanada Invalizilor) strică unitatea arhitectonică a Capitalei și că, în schimb, lucrările expuse sunt, în general, mediocre și nu consolează de stricarea perspectivei. Acest fel

de a prezenta lucrurile e, fără îndoială, exagerat. Mai întiu, expoziția nu ține decit pînă în luna Octombrie, iar după aceea Parisul își va recăpăta aspectul obicinuit. Iar, în al doilea rînd, participarea aproape a tuturor națiunilor civilizate la această manifestare dă un tablou luminos al tendințelor actuale ale artei decorative, tablou cu deosebire important și demn de toată luarea aminte tocmai din punctul de vedere estetic. Se reproșează că veacul nostru nu a reușit să-și cristalizeze concepțiile artistice, că nu există un „stil” bine definit de pildă, „stilul Louis XVI-lea”.

În această prîvință, se pune rău problema; în adevăr, arta contemporană e în plină viață, ea încearcă să producă forme noi, ea se străduiește spre frumos; în momentul în care ea se cristalizează în formele definitive, ea încetează de a mai fi izvor de inspirație nu mai crează, deci nu mai e în domeniul artei pure, ci trece spre meșteșug. Ca atare, tocmai lipsa unui „stil al veacului al XX-lea” e un motiv mai mult pentru înjghebarea unei expoziții: în care să se pună față în față toate tendințele actuale, toate realizările cele mai disparate; din ciocnirea lor se va naște expresiunea concepției despre frumos a veacului nostru. Expoziția, care s'a inaugurat la 28 April, trebuie judecată mai ales din punctele de vedere expuse mai sus. În acest caz, trebuie să recunoaștem, fără rezerve, că e un lucru mare și să fericim pe cei cari au prilejul de a o vizita și studia cu de-amănuntul.

Apocroaze toate neamurile Europei au ținut să ducă contribuțiunea lor în sfortarea internațională; până și Rusia sovietică are un pavilion (de altfel, oribil ca arhitectură). Alături de Germania, numai noi Românii strălucim prin lipsă. E o durere și o rușine. Aveam prilejul să arătăm că aducem și noi o notă originală în ansamblul producției artistice omenesti; sute de mii de vizitatori s'ar fi oprit, fie și citeva clipe, în fața covoarelor sau țesăturilor noastre naționale, sau în fața minunatelor sculpturi populare în lemn, etc. Numele de România a fost trecut prin mii de buze și s'ar fi legat de o imagine zimbitoare a sufletului neamului nostru. Aceasta ar fi fost cea mai mare propagandă pentru noi. Căci, cu toată atotputer-nicia materialismului, va veni timpul cînd numai forțele culturale vor decide de dreptul la viață al

popoarelor; și numai cei ce vor contribui cu ceva la progresul civilizației vor putea să se razime pe stîmă și ajutorul celorlalte națiuni. Pentru aceasta, e o datorie imperioasă să ne expunem drepturile la viață, să arătăm că nu suntem un popor de sălbatici, cum ne socotesc mulți, ci că avem personalitatea și distincția noastră suleitească. Am pierdut cea mai strălucită ocazie pentru a ne face cunoscuți; motive meschine de economii ne scot din ochii lumii civilizate. Trebuie să înregistrăm cu adîncă durere această decădere.

Toate celelalte state au făcut tot ce le-a stat în putință ca să pună în vedere producția de frunte a artei lor decorative, artă aplicată la nevoile vieții. De și expoziția s'a deschis pentru public, totuși lucrările de instalare nu sunt încă terminate și e probabil că abia se va putea avea o idee precisă de cece trebuie să fie expoziția. Acuma, aproape trei sferturi din pavilioane sunt încă închise publicului, iar alele prezintă aspectul unui turn al lui Babel, unde lucrători din toate neamurile se străduiesc plini de sudoare, sub un cer mereu ploios, să pună în ordine pavilioanele împodobite cu drapelele fiecărei națiuni. Această muncă îndărătnică, precum și revărsarea mării de vizitatori în stradele încă neterminate, fac puțin cam greoaie cercetarea expoziției. Am putut însă s'o vizitez, timp de două zile, în ajunul inaugurării. Nici o îngrămădire de curioși, doar ici-colo cite un jurnalist luînd note despre cele ce se găsesc aruncate încă în desordine prin săli. Și, afară de aceasta, spectacolul nespus de măreț al muncii pentru înfăptuirea cât mai răpede a lucrărilor rămase în urmă; muncă ce se petrece fără sgomot, calmă, maiestooasă; un crepuscul petrecut în această lume viețuitoare mută, care creează ferial de mine e impresionant, cutremur pe cel căruia i-a fost dat să-l simtă și-i dă puteri noi.

Între națiunile expozante, bine înțeles că Franța are cu mult, locul de frunte. E de altfel în adevăr cunoscut de toți că nimeni în lume nu se pricepe să împodobească cu gust obiectele menite întrebuițării de toate zilele. Tonul modei e dat de Paris; de aceia, după cum era de așteptat, pavilioanele franceze sunt numeroase și pline de lucruri minunate. Ceea ce e interesant este că s'a încercat, cu deplin succes, o aranjare nouă a lucrurilor expuse;

s'au înlăturat vitrinele, care dau totdeauna un aspect artificial; ele au fost înlocuite prin ansambluri decorative, care te apropie de realitate și pun în adevărată valoare gustul artiștilor decoratori. Dintre aceste ansambluri, trebuie să cităm un „Clos de Normandie” admirabil. Bucătăria normandă e renumită și formează una din gloriile acestei provincii, de aceea ea e pusă în loc de frunte. Un perete de sticlă permite vizitatorilor să vadă cum se prepară bucatele, pe care le pot mânca în sala de alături, foarte frumos aranjată în stil normand, cu minunate oglinzi încadrate în „fer forgé”. În ziua inaugurării, pe fiecare masă erau flori de măr, aduse din Normandia, în Parisul încă îmbrăcat în haină de iarnă. Și mai sunt și alte producții caracteristice acestor navigatori renumiți. Chioșcuri construite după principiile de soliditate și ușurință ale corăbiilor, flori care împodobesc toate ferestrele. Alături de Normandia, regiunea de câmpii de la Nevers expune unele agricole și obiecte în legătură cu viața de cultivatori ai pământului. Mai încolo e un proiect arhitectonic de sat francez, un cimitir sătesc o capelă militară copiată după lăcașul de odihnă al zecilor de mii de eroi morți în Champagne. Pavilionul Alsaciei nu e încă terminat, ca și al altor ținuturi.

Alături de provincii, coloniile franceze au ținut să arate cum se exteriorizează, în acele țărături, concepția despre frumos; interesante sunt contribuțiile negrilor.

Dar, în afară de acest fel de expuneri pe provincii, sunt altele închinat unui anumit domeniu al artei aplicate. Marile magazine din Paris (Louvre, Lafayette, etc.) au fiecare cite un pavilion, în care rivalizează în expunerea de modele de gust. Există o regiune „a meseriilor” extrem de interesantă chiar pentru nespecialiști. Pavilionul horticulturii ne prezintă cele mai minunate exemplare de flori produse în orașul care nu poate fi întrecut în această privință, în Paris. Produsele sunt imbinat în mod armonios, făcînd o adevărată plăcere ochilor; nu sunt flori puse fără ordine, unele lingă altele, ci adevărate parcuri fermecate, cu mii de culori. Pavilioanele „tracțiunii” cuprind modele de vagoane ale căilor ferate franceze; noi, călătorii de rînd, nici nu ne-am fi putut închipui luxul și confortul vagoanelor saloane pe care le admirăm uitîndu ne prin ferestre, căci

chiar în expoziție, intrarea în aceste vagoane ne e interzisă. Mai trebuie să amintim mobilele, ceramica, porțelanele, dantelele. Toată lumea a auzit de minunatele dantele de Chantilly, sau de manufactura dela Sèvres, sau de neatinsele tapiserii de Beauvois sau Gobelins. Iar măturile din regiunea Lyonului își găsesc cu greu perechea în producția mondială. Nu trebuie uitate cristalele de Baccarat; satul jucăriilor, etc. Și ar mai fi atîtea de spus despre admirabilul Imbold pe care-l dă Franța, cultivării gustului public prin artele decorative. Dar cadrul acestor note sumare nu îngăduie o extindere mai mare, iar pe de altă parte, pavilioanele respective nu sunt construite încă, așa că nu putem avea decît o viziune imperfectă a efortului francez.

Vreau să schițez acum în treacăt cîteva impresii din pavilioanele celorlalte națiuni. Fără îndoială că Danemarca ne prezintă două dintre pavilioanele cele mai reușite; mai ales pavilionul Manufacturii regale de porțelane din Copenhaga, e o adevărată incintă pentru ochi. De altfel, a fost organizat de însuși directorul acestei manufacturi celebre, d-l Dalgas, și în cel mai mic colț se simte gustul sigur și fin al său. E cunoscută pretutindeni faima porțelanelor de Copenhaga, colorate în tonuri dulci dintre cele mai plăcute; pavilionul actual are de scop să dea o privire de ansamblu asupra acestei admirabile producții. E cu neputință de redat în cuvinte bogăția de culori și minunata tranziție între tonuri, care fac celebritatea acestor producțiuni; fără exagerare, o piesă cit de mică reflectează aproape o sută de nuanțe diferite. Cînd intri în pavilion, ochii sunt atrași întîi de minunatele animale făcute în porțelan — cini, pisici, tigri, vulturi, în pozițiile cele mai deosebite, cu o expresie de viață așa de mare în cit te aștepți să le vezi mișcînd. Apoi minunate faturii de ornament, cu desemnuri în culori vii, statuete pline de mișcare — notăm operele d-lui Henning, — două busturi de mărime naturală, în porțelan alb, ale regelui și reginei Danemarcei. Am lăsat înadins la urmă citarea vaselor măestre, împodobite cu desemnurile cele mai deosebite, unele în culori palide, altele strălucitoare, unele de mărimea unui copil mare, altele mici de tot. E cu adevărat o feerie, care umple de mulțumire sufletul celor ce o pot vedea înfăptuită. Notăm încă, de-

talui prețios, că acest pavilion a fost gata în ziua inaugurării expoziției, dând o probă de precizie și de exactitate în mijlocul pavilionelor celorlalte, din care unele n'au încă nici coperișul.

Cehoslovacia expune cristale foarte frumoase, precum și tapiserii de preț. Un lucru curios și interesant sunt modelele de firme pe care le expune, sub formă de vitraliu. De pildă, pentru giuvaergerii se figurează două inele, alături de care e scris „Pe tine și pe soția ta vă unesc prin un lanț de aur, giuvaergerul“. Altă firmă, având ca desemn o rindea, scrie; „Eu îți pregătesc ultimul culcuș în sicriu. Timplarul“ etc. E o încercare interesantă de a ieși din banalitatea firmelor actuale, și merită să fie însemnată.

Polonia are un pavilion de artă decorativă, foarte frumos construit ca arhitectură. Păreții primei sale sunt acoperiți de emblemele orașelor mari ale țării reînviată; într-o a doua sală s'a pictat o frescă reprezentând anotimpurile și lunile anului, în colori vii și strălucitoare. Intreaga construcție are caracterul unui conac boeresc la țară, iar turnul amintește elopotnițele bisericesti. În pavilion se găesc, între altele, minunate mobile. În alt loc, se expun producțiile școalelor elementare de artă decorativă din Varșovia și Cracovia; elevii sunt copii și ei, în adevăr, surprinzător să constatăm inclinarea artistică pronunțată a acestui popor. Nenumărate dantele fine dovedesc că nici această ramură a artei aplicate nu e mai prejos în Polonia. Lucrurile expuse prezintă un tot armonios pentru cari trebuiesc felicitări organizatorii secțiunii polonese și mai ales, baronul L. du Puget și d.l. Warszawski.

În pavilionul belgian am observat o minunată sufragerie, cu pereții în marmură, verde-pal. Pavilionul Angliei nu e încă terminat. E însă interesant să notez, felul metodic cum au dispus organizatorii lucrările. Văzând că inaugurarea expoziției li apucă nepregătiți, ei au împărțit sala în patru saloane despărțite prin cortine: primul e aproape pe deplin aranjat, cu producții ceramice, bibelouri, etc.; e în rarea în pavilion și probabil că va fi deschis publicului în curând. Salonul următor e și el foarte înaintat ca organizare. Am observat o cameră de culcare originală și interesantă. În al treilea salon abia s'a început lucrul. pe când cel din urmă stă încă în

umbră și în liniște; nu există decât schele peste tot și nimeni nu lucrează încă în el. În felul acesta, pavilionul britanic se deschide succesiv din ce în ce mai mult pentru vizitatori; e un fel ingenios de a deschide sala, înainte ca organizarea ei să fie deplin terminată. Pavilionul italian promite să fie grațios: are linii simple și drepte: se degajează din el o impresiune de seninătate, care impresionează. Păreții pavilionului elvețian sunt acoperiți de afișe plăcute ochiului și dau o idee de ce ar putea fi industria afișelor artistice către care va trebui, mai curând sau mai târziu, să se îndreptese reclama în societatea contemporană. În această privință Elvețienii par a fi premergători în Europa.

Pavilionul austriac prezintă o arhitectură interesantă; din acest punct de vedere e unul din cele mai reușite din expoziție; el respiră multă veselie și lipsă de grijă. Suedezii expun minunate opere de sticlărie și cristal; mai ales fintinile arzeiene de cameră sunt remarcabile. Turcii au instalat un restaurant pe malul Seinei; pavilionul lor principal nu e construit încă. Grecii abia puneau minunate ferestre colorate în tango, etc., la pavilionul lor.

Din țările extra-europene, Japonia a sfârșit organizarea pavilionului în care se găesc minunate produse ale acestei civilizații de mai multe ori milenare din extremitul Orient. Un restaurant japonez, cu lampioane și atmosferă locală, ne strămută în feeria luminoasă a țării de la soare-răsare.

Ca o ultimă însemnare, mai notez ideea îndrăzneată de a amenaja trei corăbii model-Seina în interiorul expoziției. Cea dintâi se cheamă *Orfeu* și e destinată a fi un salon de muzică, a doua e *Délites* și alcătuiește un restaurant, iar a treia are numele *Amours*. Se pare că aceste din urmă nume a fost rău predestinat, căci (încă înainte de inaugurare, a fost surprinsă acolo o tină rău pereche) și de atunci gardiștii fac de strajă, întotdeauna ca ofiteri, de quart pe vapoarele cele adevărate...

Evident, notele precedente nu pot avea pretenția de a face o dare de samă asupra expoziției. Ele au ținut numai să dea o impresie generală de sfortărea din care s'a născut expoziția și să conducă la concluzia că avem a face cu un lucru frumos și foarte folositor pentru cultivarea sufletului.

P. Sergescu

CRONICA

Fintina dela Valeni

Nu departe de Sybaris, era, în străvechile vremuri, Cetatea Crotoniei. După neobositele-i perigrinațiuni de studii prin sanctuarele Egiptului, la Crotona își așază Pythagora academia, vestita școală, împotriva căreia nepotolite lupte purtară sybariții pe vremuri.

O astfel de școală trăiește, în zilele noastre, la Santyniketan, lângă Calcuta. E școala lui Tagore, profetul Indiei, potrivită pe temeiurile nevoilor de astăzi ale lumii.

În toate timpurile, atunci când atmosfera sufletească și spirituală a țărilor, a societății omenești, era înăbușită de aerul necurat al stricăciunii, s'au ridicat—ca un fel de mironenie cerească pe pământ—oameni superiori, întrupând în ei aspirațiunile viitorului și luptând eroic pentru îndreptarea minților și înălțarea sufletelor.

Prin astfel de vremuri trecem noi în zilele de după războiu.

Puțini oameni s'au ridicat însă deasupra acestor vremuri, sfărîmînd cătușele pămîntului ce-l țineau prea departe de cer.

Țara noastră a avut norocul ei: fintina dela Valeni.

Săpată adînc în inima gîliei, de un ziditor cuminte și într'aripat, fintina dela Valeni, nesecată în apă limpede și înviorătoare, se revarsă binefăcătoare peste sufletele însetate de adevăr. În aceste suflete apostolul neamului samănă grîu lămurit, ale cărui roade vor aduce primăvara în cuprinsul romînesc.

Fintina dela Valeni.

E străduința lui Pythagora în școala dela Crotona; e măcinîșul de gînduri bune dela Santyniketan.

Tineri și bătrîni, cari merg la Valeni, ca și arabil la Mecca luminii, chemați par'că de puteri nevăzute, se duc acolo să uite chinul răbdat al nefericirilor de azi, acolo unde cartea deschisă a naturii stă tuturor învățătoare de bine.

În Sodoma zilelor noastre, e aproape singura lumină ce arde în altar. Îndemnătoare spre năzuinți superioare, sfîrînd în oameni mîndria științii și lauda muncii, înfăptuirea apostolului dela Valeni a atras în miragiul ei pe mulți oameni de bine, cari, mai presus de prejudecățile timpului și de contingentele unui naționalism rău inspirat, au înțeles să colaboreze cu sinceritate și omenie la opera de

armonizare socială pe de-asupra urilor și supt egida păcii.

Iată marea putere fluidică a sufletului superior. Străin și rece în fața patimilor mărunte, ce deosebesc pe vierme de gloria astrilor, firea superioară înțelege să păstreze ritmul firesc al lucrurilor,

*„svirlind de sus poporului
lumina viitorului”*

și să imprăștié impregiurul său fiorii marelor avinturi și ai înălțărilor spre desăvârșit.

Iată minunata putere de alinare sufletească a fintinii dela Valeni.

Noi, cei de astăzi, sintem, unii dintre noi, fintini frumoase și adinci, dar fără apă.

Să știm atunci, că pătrundem numai isvoarele, și, din fintinile frumoase și adinci, va isbucni nepotolită, înviorătoare, apa vieții, a vieții românești.

Fără ură, fără părtinire, mergeți la Valenii Acolo e fintina de laudă, ca odinioară la Crotona, ca astăzi Santyniketan.

Leontin Iliescu

P. Sergescu. — *Scrisori din Varșovia, cu o prefață de N. Iorga. Editura Ramuri, Craiova, 1925.*

Intr'o modestă broșură d-l P. Sergescu, conferențiar universitar de matematică, își stringe impresiile sale din Polonia. Tinărul învătăat ne oferă pe lângă o conferință despre literatura poloneză în veacul al 19-lea câteva scrisori vioale și interesante despre politica și literatura contemporane a Poloniei. Darul pe care ni-l face d-l Sergescu prin colecția impresiilor sale e cu atât mai prețios, cu cît balcanismul nostru cultural nu ne prea dă răgaz să cunoaștem cultura și arta vecinilor noștri.

In conferința sa despre literatura poloneză în veacul al 19-lea d-l Sergescu ne oferă o scurtă privire sintetică asupra poeziei unor strălucite talente ca Adam Mickiewicz, Slotacki și Krasniski. D-sa relevă mai ales caracterul de luptă și de exaltare națională a acestei poezii cari a contribuit de sigur mult la formarea sufletului nou al Poloniei moderne.

D-l P. Sergescu remarcă un curent pozitivist s'au naturalist și citează pe prea bine cunoscutul romancier H. Sienkiewicz și pe prozatorii Prus și Sieroszewski, ale căror romane sint pline de idei îndrăznețe de luptă națională. Sieroszewski e caracteristic și pentru exotismul prozei sale, influențate de un lung surghiun în Siberia.

După scoala realistă în fruntea

căreia se află celebritatea lui Sienkiewicz, urmează adoca neoromantică contemporană: D-sa pomenesc de opera cam nebulosă dar totuși remarcabilă a poetului simbolist C. Noruid și de traduceriile din Verlaine ale lui Miriam, editorul de mai târziu al lui Noruid. In legătură cu școala neoromantică d-l Sergescu semnaleză eu drept cuvânt pe prozatorul și dramaturgul Przybzgzesuski, a cărei literatură violentă amintește pe Anudberg și ale cărui legături cu poezii germani contemporani sunt cunoscute.

D-l Sergescu nu uită nici pe ultimul deținător al premiului Nobel pentru literatură Le Reymont a cărei proză urmează tradiția lui Mickiewicz și Sienkiewicz Romanul său „Țăranii” este epopeia națională a Poloniei și sănătatea sufletească de care respiră îi dă și o deosebită semnificație morală.

Notele de artă sint și ele prin informația lor prețioase, căci ele aduc o obiectivă și sobră informație asupra mișcării teatrale și dramatice din Polonia, ca și informații asupra manifestărilor artistice.

Tot acesse informații sigure și precise care dovedesc un interes viu pentru cultura altor neamuri și o atenție pururi încordată spre a păstra urmele frumosului de pretutindeni, fac din d-l Sergescu nu numai un informator, dar și un plăcut scriitor.

I. S. G.

BIBLIOGRAFIE

Au apărut :

■ Sandu Teleajen și Adrian Pascu. — *Curburi sfărimate*, piesă în trei acte. (Din repertoriul Teatrului Național din Iași și Teatrului Popular din București). Editura „Viața Românească”, lei 40.

■ Sandu Teleajen. — *Casa cu mușcate albe*, schițe și nuvele. (Editura „Viața Românească”, Iași), lei 25.

Au apărut în editura „Cartea Românească” :

■ I. Simionescu. — *Orașe din România*, (cu 62 figuri) 282 pag., lei 80.

■ Miriam Harry. — *Nuvele arabe*, traducere de N. Pandelea. (Biblioteca „Minerva” No. 53), 80 pag., lei 5.

■ Edgar Poe. — *Povestiri extraordinare*, traducere de N. Daș-

covici. (Biblioteca „Minerva” No. 118), 96 pag., lei 5.

■ Charles Nodier. — *Povești și nuvele*, traducere de N. N. Răutu. (Biblioteca „Minerva” No. 181), 104 pag., lei 8.

■ Ion Agărbiceanu. — *Melentea*, (povestiri) în colecția „Pagini alese din scriitorii Români” No. 193. 32 pag., lei 3.

■ Ion Neișescu. — *Din „Pui de lei”*, (poesii) aceeași colecție No. 194. 32 pag., lei 3.

■ Nicolae Filimon. — *Ciocoi vechi și noui*, (prologul) aceeași colecție No. 195. 32 pag., lei 3.

■ I. Simionescu. — *Spiru C. Ilaret*, (viața și opera lui) în colecția „Cunoștințe folositoare”, 32 pag., lei 4.

■ Dr. M. Căhănescu. — *Reumatismul și artero-scleroza*, în colecția „Cunoștințe folositoare”, 32 pag., lei 4.

Vor apare :

■ George Mihail-Zamfirescu. — *Gazda cu ochii umezi*, schițe și nuvele.

■ George Mihail-Vlădescu. — *Romanul așezării Minu*, schițe și nuvele. (Colecția „Cartea Vremii”).

Nota Redacției

Ținem să aducem la cunoștința tuturor cetitorilor noștri cari ni trimit manuscise că urmărim cu tot interesul producțiile ce ni se trimit și ne bucurăm ori de cite ori descoperim o licărire de talent. Regretăm că nu putem răspunde tuturor și că răspunsul pe care-l dăm este numai publicarea operelor meritorii.

Vom căuta, pentru a ținea și mai strinsă legătura cu marea noastră număr de cetitori, să publicăm regulat unele din încercările debutanților de talent, deschizându-li în corpul revistei o rubrică specială.

Universul Literar

Cupoul Nr. 14.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului” printre cari 2 CUPOANE și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă Citiți în „Universul” lista premiilor.